

ספטמבר 2005

תמונת מצב החינוך הערבי: צרכים, חסכים ודרישות

הקדמה:

האזרחים הערבים מהווים כ-20% מאוכלוסיית ישראל. 25% מהתלמידים בבתי הספר במדינה הם ערבים. לאורך כל תקופת הלימודים, מבית הספר היסודי ועד התיכון, מרבית התלמידים הערבים והיהודים לומדים בבתי ספר נפרדים. בישראל פועלת מערכת חינוך ריכוזית, המנוהלת על ידי משרד החינוך. בין תחומי האחריות העיקריים של המשרד נמצאים פיתוח תוכניות לימודים, פיקוח על מורים ובנייה של בתי ספר. עיקר האחריות לאחזקת בתי הספר והציוד שבהם מוטל על הרשויות המקומיות. בשנת הלימודים 2000-2001, הממשלה השקיעה בממוצע 534 שקל בכל תלמיד ערבי, לעומת 1,779 שקל בכל תלמיד יהודי¹.

כיתות לימוד: המחסור מסתכם באלפים – המדינה בונה עשרות בשנה

עובדות:

- המחסור המצטבר בכיתות לימוד בבתי הספר הערביים מוערך ב-5,000 כיתות², לפי החלוקה הבאה:
 1. כ-2,000 כיתות לימוד (מתוכן מכיר משרד החינוך בכ-1,650 כיתות לימוד)
 2. כ-2,000 גני ילדים.
 3. כ-900 כיתות בכפרים הבלתי מוכרים בנגב.
- כיתות שכורות: מאות מיליוני שקלים מהקופה הציבורית מבוזבזים מדי שנה על שכירת כיתות. העלות הריאלית של כל כיתה שכורה מגיעה ל-30 אלף שקל בשנה. משרד החינוך מקצה רק 8,600 שקל בשנה לכל כיתה שכורה, כך שכל כיתה כזאת משמעותה גירעון של יותר מ-20 אלף שקל בתקציב החינוך של הרשויות המקומיות הערביות (שנמצאות על סף קריסה).
- בשנת 2005 בנו משרד החינוך ומפעל הפיס כ-180 כיתות בלבד ביישובים הערביים.
- משנת 2000 נבנו פחות מ-200 כיתות בשנה בממוצע. כלומר, קצב הבנייה בקושי עונה על הגידול הטבעי.

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), סקר חדש – השקעות בחינוך 2001/2000, הודעה לעיתונות, 3 באוגוסט 2004.
² מסקר שערכה ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי ב-64 יישובים ערביים (מתוך יותר מ-82, לא כולל הכפרים הבלתי מוכרים בנגב), מתברר כי יש צורך ב-707 כיתות לגני ילדים טרום חובה, 218 כיתות לגני ילדים חובה, 472 כיתות לבתי ספר יסודיים, 639 כיתות לבתי ספר חטיבות בנייים ו-269 כיתות לבתי ספר תיכוניים. ובסך הכל 1,833 כיתות לימוד – שווה ליותר מ-218,519 מ"ר בנייה.

בכפרים הבלתי מוכרים בנגב יש צורך ב-160 כיתות לגני ילדים טרום חובה, 235 כיתות לבתי ספר יסודיים (גילאי 5-11), 284 כיתות לבתי ספר מקיפים (גילאי 12-17), 222 כיתות לחינוך המיוחד ובסך הכל יותר מ-900 כיתות לימוד.

- במשרד החינוך אומרים כי בשנת 2006 יוקצו 40% מתקציב הבינוי של המשרד ליישובים הערביים. המשרד שוכח לציין כי תקציב זה מאפשר, שוב, בנייה של כמה עשרות כיתות, מתוך התעלמות מוחלטת מהצרכים הגדולים של החינוך הערבי.
- חלק משמעותי מבתי הספר הערביים סובלים מתנאים פיזיים קשים וממפגעים בטיחותיים ובריאותיים, שגורמים תאונות ומהווים סכנת חיים של ממש. הערכתנו היא כי כיום יש כ-2,000 כיתות שכורות וכיתות שאינן מתאימות ללימודים.

דרישותינו:

- תוכנית ממשלתית מפורטת ומתוקצבת, עם לוח ברור, לסגירת הפערים בתחום הבינוי, לבניית 5000 כיתות.
- נקיטת מדיניות של העדפה מתקנת בתקציב הבינוי, שתבוסס על מפתח של צרכים ולא על אחוזים.
- הקצאה מיידית של 60 מיליון שקל, לטיפול במפגעים הבטיחותיים והבריאותיים.
- כל עוד אין בנייה, חובתנו של משרד החינוך לממן את העלות הריאלית של שכירת כיתות (30 אלף שקל בשנה לכיתה).

גני הילדים הופכים לעסק פרטי רווחי, ללא פיקוח מינימלי

עובדות

- בתקציב 2005 הוקצו משאבים לבניית כחמישה גנים לכל היותר ביישובים הערביים.
- מחוז הצפון (שיותר ממחצית תלמידיו ערבים) מקצה למגזר הערבי בשנת הלימודים 2006/2005 פחות מ-7% מהשעות הפרופסיונליות (200 מתוך 3,000) ופחות מ-28% מימי ההדרכה (130 מתוך 470).
- כ-90% מגני הילדים ביישובים הערביים נמצאים בכיתות שכורות.
- תופעת ההפרטה: מחד גיסא, הממשלה לא בונה גני ילדים. מאידך גיסא, משרד החינוך נוקט מגמה של הפרטה ומקל במתן היתרים לפתיחת גני ילדים על ידי גורמים פרטיים, שהשיקול הרווחי עומד בראש מעייניהם. התוצאה אינה מאחרת לבוא: סקר שנערך ב-47 יישובים ערביים מלמד כי יותר מ-65% מגני הטרם חובה (349 מתוך 535) ביישובים אלה מנוהלים על ידי גורמים פרטיים, כמעט ללא פיקוח על התנאים הסביבתיים, מקצועיות הצוות וכו'.
- העדר פיקוח והדרכה: לפי התקן של משרד החינוך, דרושה מפקחת אחת לכל 80 עד 100 גני ילדים. בכל מגזר הערבי יש רק 6.5 תקנים למפקחות הערביות, כך שמספר הגנים מגיע ל-300 לכל מפקחת. לפי התקן של משרד החינוך, צריכות להיות כ-15 מפקחות לגנים במגזר הערבי. קיים מחסור אדיר בימי הדרכה, לכל 25 גנים במגזר הערבי מוקצה יום הדרכה אחד בשבוע.³

דרישותינו:

- פתיחת גני ילדים ובתי ספר וניהולם חייבים להישאר באחריות המדינה (משרד החינוך) והשלטון המקומי (הרשויות המקומיות).

³ יום הדרכה הוא יום שבו הגננות נפגשות עם מדריך או מפקח ומקבלות עדכון על תוכניות, כיוונים ורעיונות בתחום.

- יש להכין תוכנית מפורטת ומתוקצבת, עם לוח ברור, לבניית גני חובה וגני טרום חובה ביישובים הערביים.
- יש להפסיק מייד את מדיניות משרד החינוך בנושא הפרטת גני ילדים.
- יש להקצות תקנים הולמים לפיקוח ולהדרכה לחינוך לגיל הרך ושעות פרופסיונליות וימי הדרכה בחינוך הערבי.
- יש לפתח את מערך הייעוץ הפסיכולוגי והחינוכי לחינוך לגיל הרך ולהקצות לכך תקנים הולמים.
- הרחבת חוק חינוך חנם לגילאי שלוש וארבע, כך שהחוק יכלול את כל היישובים המשתייכים לאשכולות 3 ו-4 (לפי הגדרת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה), בהתאם להמלצות דו"ח דוברת.

תוכנית דוברת – מצב התשתיות הקיים ומימון מפעל ההזנה

עובדות:

- שלב א' ביישום תוכנית דוברת יכלול תשע רשויות מקומיות ערביות (מתוך 36 בסך הכל).
- רוב בתי הספר נבנו לפני שלושה-ארבעה עשורים ומצב התשתית הפיזית בהם רעוע.
- מפעל ההזנה (מנה חמה): לפי דו"ח העוני האחרון, 50% מהציבור הערבי ו-60% מהילדים הערבים חיים מתחת לקו העוני. הרשויות המקומיות הערביות נמצאות על סף קריסה ואינן יכולות לממן את מפעל ההזנה.

דרישותינו:

- הכנת התשתיות וההתאמות הנחוצות בבתי הספר הערביים ליישום תוכנית דוברת (כיתות לימוד, שירותים ופינוק עבודה למורים).
- על משרד החינוך להגיע להסכמה ולהסכם על יישום השלב הראשון ברפורמה עם ארגוני המורים, מתוך כיבוד זכויותיהם.
- על הממשלה ומשרד החינוך למצוא מקורות מימון למפעל ההזנה במקומות שבהם ההורים והרשויות המקומיות אינם יכולים לשאת בנטל.

שמירה, תוכנית החומש, חינוך מיוחד וחינוך לטכנולוגיה ומדעים

עובדות:

- זה שנים רבות טוענים בממשלה, במשרד החינוך ובמשרד לביטחון פנים כי אין צורך להציב שמירה בבתי הספר הערביים, למרות האלימות הגואה ותופעות שליליות אחרות הפוגעות בתלמידים ובמורים. גם השנה – למרות הפיגוע בשפרעם – עמדת הממשלה נותרה ללא שינוי.
- תוכנית החומש למערכת החינוך הערבית עומדת להסתיים בקרוב.
- החינוך לטכנולוגיה ומדעים לוקה בחסר מבחינת: מגמות ומעבדות לטכנולוגיה, מדעים ומחשבים.

- חינוך מיוחד : קיים מחסור בשעות שילוב (שעות ההולמות את צורכיהם של תלמידים בעלי צרכים מיוחדים הלומדים בחינוך הרגיל), בכוח אדם מקצועי במקצועות הפארה-רפואיים במגזר הערבי, בכיתות מקדמות ובמסגרות נחוצות אחרות.

דרישותינו:

- שמירה ואבטחת בתי ספר : החלטת ממשלה והקצאת תקציב לשמירת כל בתי הספר ומוסדות החינוך הערביים ואבטחתם.
- תוכנית החומש : הבטחת המשך תקציב תוכנית החומש ועיגונו בתקציב הרגיל של משרד החינוך.
- חינוך טכנולוגי : תוכנית רצינית, מפורטת ומתוקצבת לפיתוח חינוך טכנולוגי, שתכלול פיתוח מגמות, הכנת המעבדות והצטיידות במחשבים.
- חינוך מיוחד : הקצאה הולמת לשעות שילוב לפי הצרכים, ותקנים לכיתות מקדמות ומסגרות נחוצות אחרות.
- תוכנית הכשרה לכוח אדם מקצועי במקצועות הפארה-רפואיים ותוכנית הסבה מקצועית החל משנה זו.